

HET WOORD VAN DE WEEK

Orgaan van DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

19e jaargang nr. 15

10 april 1966

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58

abonnementsprijs f 5,50 per jaar
buitenland f 7,— per jaar
voor België f 6,—
losse nummers f 0,30
verschijnt wekelijks

Feest en werkelijkheid

Brandt de kachel nog vandaag, of kunnen de deuren naar 't balcon al open? Zo is 't met Pasen, onberekenbaar en tegenstrijdig. Zonnig als de zomer, guur als de winter, nu eens beide tegelijk, dan weer allebei half. Een feest van voorjaarsverwachting en van levensontnuchtering.

Duizenden jaren oud is dit feest, vervuld met ervaringen van leven en dood, van geloof en revolutie. Hyacinthengeur en merelzang, Passionsmuziek en klokgelui omgeven ons met een sfeer die we niet omvatten kunnen. Maar tegelijk zijn we eraan ontgroeid, we kunnen er niet meer in opgaan, we steken er bovenuit in een werkelijkheid, die anders is.

Misschien zal ook dit jaar het feest weer aanleiding geven om in Vietnam of Berlijn de oorlog, heet of koud, voor enkele dagen op te schorten. „Godsvrede” noemde men dat in vroeger eeuwen. Het is tenminste een teken van mogelijke verzoening, dwars door tegenstellingen heen. Maar hoe kort houdt 't stand — en zo blijkt dat de krachten die werkelijk de wereld regeren, toch niet in het feest gelegen zijn.

Binnenskamers is dat evenzeer te merken. Kleine ruzies of grote eenzaamheid verdwijnen in zulke dagen niet, veeleer worden ze pijnlijker gevoeld dan anders. „Fijne paasopmerking”, zegt een meisje tegen haar broer, die juist een norse uitval heeft gedaan; of tegen haar moeder, bij een andere gelegenheid: „Hebt u weer de kerstneurose?” Thuis was het ook, dat de moeilijkheden begonnen van de twee jongens die naar Zweden zwierven, en daar een derde hebben gepijnigd en vermoord. Alles wat we in 't groot onder de nazi's hebben beleefd, trekt zich in één zo'n gebeurtenis weer samen. Een andere keer is 't een kind, dat door de ouders mishandeld wordt. Wat kan ik doen? Hoe vindt men de oorzaken, welke maatregelen zijn mogelijk; en dat is dan nog maar één geval. — Wat kan ik doen voor 't geheel? M'n gewone werk van elke dag, m'n omgang met anderen, kan die werkelijk iets bijdragen, reëel en efficiënt? Dan zal ik ook vakantie kunnen houden op z'n tijd, zelfs iets meevoelen van feest!

Trouwens, ook de feesten der traditie zijn daaruit geboren; uit de strijd en de ernst van het ogenblik. De paashaas heeft er z'n eieren aan te danken, want die zou je toch eerder verwachten bij een kip? Jawel, maar een haas vertegenwoordigt de wijde velden en de akkers, en ook de schade door het wild. Voorzie dat beest nu van eieren, levenskiemen — dan dien je de vruchtbaarheid en de schade wordt bezworen. Zo dacht men in vroeger tijden. Dat was ernst, 't ging om het levensonderhoud. Duidelijker nog ging het om leven en dood in de antieke mysteriespelen. Het ontluikende groen werd voorgesteld als de zoon of dochter van een dodengod. In het najaar sterft dit godenkind; het daalt in de onderwereld af en als het weer verrijst, dat is de lente. Door aan de opvoering van het drama deel te nemen, geloofde men zelf onsterfelijk leven te ontvangen. Griekse dichters hebben aan deze mysteriën steeds menselijker trekken verleend en zo schiepen zij het treurspel van de mens die ondergaat, doordat hij blijft volharden in zijn plicht of overmoed. Tientallen eeuwen heeft het gebruik zich voortgezet, tot in de ons bekende passiespelen en in de jaarlijkse uitvoering van de Mattheüs-Passion. Maar het is meer dan spel, ook heden nog. Het christelijk geloof heeft alle symboliek geconcentreerd in één persoon. En daarbij gaat het niet om zijn letterlijke verrijzenis uit een graf — zulk mirakelgeloof is door vele ernstige christenen in alle tijden afgewezen. Wat van Christus blijft voortleven, de opstanding zou men kunnen zeggen, is zijn toewijding aan de mens als enkeling, en aan de wereld in haar concrete noden. Hij hield daaraan vast, toen allen hem verlieten, zelfs zijn God. In uiterste

personalia

P. N. KRUYSWIJK. Geboren 1922, studeerde theologie te Amsterdam en was predikant te Wieringen en te Haarlem. Werd in 1954 lid van het H.V. en is daar thans werkzaam als geestelijk raadsman in algemene dienst.

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 10 april 1966

Reserveer

19 mei a.s. (Hemelvaartsdag) voor

LANDDAG IN LAREN

Nadere mededelingen volgen nog
in het Woord van de Week van
2 mei a.s.

verlatenheid bewaarde hij de trouw, die hem met heel de wereld blijft verbinden. Voor wie zo geloven, is er reden tot feest en om hun lied te zingen: „De Heer is waarlijk opgestaan!”

Waarom dan zingen wij toch niet mee? Omdat het zwaartepunt, hoe diep ook vertolkt in een ver verleden, voor ons niet daar ligt, maar altijd hier en nu. In Alabama, India, en in de eigen huiskamer. Van daaruit hebben we het evangelie zojuist getoetst, en het menselijke eruit overgehouden. Wat wegviel, is het geloof in de ene Heer. Wij staan voor de toekomst op voet van gelijkheid met iedereen, met allen samen. En wat we ervan maken, begint bij ieder persoonlijk opnieuw, bij ieder ook weer anders.

Van die twee moordenaars in Zweden heeft er een gezegd, dat hij vroeger thuis geen kans kreeg tot zichzelf te komen; de ander moest een h.b.s. bezoeken hoewel het leren hem niet lag. Uit zulke klachten, en dan nog wel via de krant, mag over de toestand in deze gezinnen niets worden afgeleid. Waarom zouden we ook, wie ziet de problemen niet vlak om zich heen?

Een vrouw, die met de feestdagen haar huis ontvlucht, omdat ze daar enkel leegte vindt. Een man die in z'n werk van elke dag geen verband meer ziet met het grote geheel, geen zinvolle opbouw. Ach, wat praat ik over anderen, ik ben het toch zelf? Zou ik niet de twijfel kennen of alles wat ik doe wel zin heeft? Het vage gevoel dat m'n kern niet tot vervulling komt, dat ik met al m'n zoeken, de greep op het geheel niet vinden kan? Ook op dit eigen ogenblik, in 't spreken of in 't luisteren, je schiet tekort. De onbevredigdheid — dat ben ik zelf.

Maar dan is er ook iets gebeurd. 't Is een stap verder dan de jongen die denkt dat alles aan z'n omgeving ligt. Door eigen angst of machteloosheid te erkennen kom ik thuis. M'n donkere binnenkamer, daar sta ik tenminste niet meer buiten. En ook niet meer buiten de ander in zijn leegte, z'n vertwijfeling. Al zal die van de mijne meteen weer verschillen. Er zijn geen twee gelijk. Erken ik de afstand, luister ik aandachtig naar zijn anders-zijn, maar z'n eigen gevoel — dan zijn we bij elkaar. Maar niet zodra willen we het eens worden, elkaar in een heilzame richting dringen, of we raken uiteen.

Iemand helpen is gevaarlijk werk, vooral wanneer men het zo gaarne wil. Dan wordt het

zaak, eerst zelf tot rust te komen en alleen te kunnen zijn. „Toen ben ik daar in die stoel gaan zitten” — vertelt een vrouw, over een wanhopige avond in haar leven — „slapen kon ik ook niet, ik keek naar 't belang en ik wilde me door niets meer voor de gek laten houden. Er was alleen maar leegte, voor altijd. En toch ging ik niet dood. Dat behang werd vreemd en vijandig en toen drong tot me door: Ik ben er alleen zelf nog, m'n hart blijft kloppen, ik ben er toch? En wat ik toen verder gedaan heb — niets hoefde meer. Ik mocht doodgaan, ik mocht leven. Ik begon wat in een tijdschrift te bladeren en o ja, ik heb ook nog koffie gezet en dat ging opeens zo rustig zo vanzelf, omdat 't niet meer hoefde. Daarvóór kwam ik zelfs aan zo iets niet meer toe”.

't Is bij de koffie niet gebleven. Haar werk de volgende dag, was al minder gejaagd. Er was meer afstand, er kwam ontspanning in de omgang met collega's en vrienden. Het eeuwige eisen en zoeken werd minder. Een enkele maal is het sindsdien gebeurd, dat anderen zich tot haar gingen wenden. Wat niet hoeft weg te nemen, dat ze wel eens opnieuw door het dode punt heen zal moeten, wie weet hoeveel dieper nog.

De weg van deze vrouw is niet de weg van iedereen. Juist wie zijn eigen bodem vindt, zal een ander de zijne gunnen. Hij zal zich ervoor inzetten, dat ieder zichzelf mag zijn. Vrijheid voor allen, dat wordt ons niet in de schoot geworpen. Er is persoonlijke inkeer nodig, maar evenzeer sociale opvoeding en politieke democratie. Actieve strijd en wetenschappelijk onderzoek. Geen plaatsje kan gemist, geen post mag verlaten worden.

„Ja mensen als Johnson of Kosygin, die staan op een plaats waar je iets kunt doen, maar ik als kleine burger?” Dacht u? Zijn ook die topfiguren niet aan duizend factoren gebonden? Temidden van corruptie, van halfheden en compromissen, moeten zij het uithouden dag in dag uit, om met eindeloos geduld hun bijdragen te kunnen leveren. Ze zitten er midden in net als u en ik, in de tegenslagen ook. En 't dan toch maar blijven proberen: Jezelf staande te houden en ruimte te bevechten voor iedereen — dus zo dat niemand overheerst.

Waar iemand anderen begint te knechten, vanaf dat punt mag hem zijn ruimte niet meer worden toegestaan. Verzet wordt eis. Ook als een feest teveel wil pretenderen: „De Héer is waarlijk opgestaan!” De Heer? Eén geloof voor allen? Is dit niet met Christus zelf in strijd?

A.V.R.O.

dinsdag 26 april a.s. 21.15 uur

„ONTMOETINGSPUNT DER LEVENSOVERTUIGINGEN”

een reeks gedachtewisselingen over geestelijke stromingen in Nederland. VIIe uitzending: Gesprek rondom het moderne humanisme.

sprekers: prof. dr. J. M. van der Linde
pater G. Th. Oostvogel O.P.
mr. M. G. Rood

onder leiding van dr. A. J. Vis.

INVLOEDRIJKEN

Deze brochure bevat een verzameling van reeds gepubliceerde artikelen in het Woord van de Week over 35 belangrijke figuren, die, in de loop der eeuwen, de humanistische gedachten naar voren hebben gebracht. De uitgave is verlucht met foto's en tekeningen.

U kunt deze bestellen door storting of overschrijving van f 4,75 op postrekening nummer 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond, postbus 114, Utrecht.

Hij wilde niet heersen, maar dienaar zijn. En waar de bijbel het anders bedoelt, moet nee gezegd worden, in naam der menselijkheid. Een menselijkheid, waar ook Christus niet buiten staat. Dat is nu juist verrijzenis: Aan het verleden kunnen sterven; en zich oriënteren, steeds opnieuw, aan een wereld die oneindig wijder is en meer belovend dan enig bijzonder geloof.

Wijder en meer belovend, dat wil niet zeggen vriendelijk en goed. Wij zochten een greep op de wereld, voordat het feest zou kunnen worden. Wat we vonden, is gemeenschap in eenzaamheid, strijd in tegenslag. En nog, de greep ontglipt ons telkens weer, en moet opnieuw gevonden worden, of zelfs door ons gemaakt. Deze waakzaamheid, dat is wat vroeger „geloof” en „liefde” heette. Onze tijd spreekt zake-lijker taal. Oude termen sterven af, omdat de wereld anders wordt. Betekent dat ontrouw, ongeloof aan oer-openbaringen? Integendeel, door te leven in openheid voor vandaag, zetten we voort wat vroeger is begonnen. Wat is begonnen niet alleen in Jodendom en Christendom, maar ook, zij het weer anders, bij Grieken en Germanen. Naar alle kanten reiken de wortels van ons feest.

Antieke mysteriespelen en tragedies, uitvoeringen van Passionsmuziek in onze tijd, dit alles wordt werkelijkheid, tot op vandaag de dag, in een man, die zijn bescheiden burgertaak aanvaardt. Daar zit een sterven in. Maar ook een blijven zoeken naar vernieuwingen. Dat is zijn trouw: niet braaf en slaafs, maar creatief. Een trouw, die vooruitwijst voorbij iemands kleine leventje en voorbij zijn onooglijke dood. Eenvoudige trouw aan de werkelijkheid, dat betekent ook deelnemen aan het feest. De eigen situatie van deze dag: goed Pasen viëren. Heerlijk doen waar je zin in hebt en toch met anderen in overleg. Conflict en vreugde, saamhorigheid en alleen-zijn: alles eerlijk onder ogen zien — dat is een levensbelang voor onze eeuw. Niet minder dan 't voor onze voorouders was, eieren in 't land stoppen. Met de mens

van alle tijden is er een verbinding, tot in de kleurige paaseitjes toe, die tante Frie voor ons heeft meegebracht. Heeft ze daarmee niet, heel gewoon en vanzelf het feest in stand helpen houden? Terwijl de toekomst machtiger wordt van techniek, en meer verfijnd, zal tegelijk het mensenhart duidelijker moeten kloppen, en waken voor het kinderhart, voor rust en gezelligheid ook.

Intussen gaat de oorlog door, met Pasen. Een kind wordt mishandeld ergens bij ons in de stad. Zullen de burens 't merken, of een dokter als het te laat is? Wat kunnen we doen? Werken en zoeken op elk front. Toebehoren aan de wereld en aan onszelf, tot in het falen toe. Zo creëren we ook verder aan het feest. Met z'n diepte van eeuwen, in de concreetheid van deze dag.

P. N. KRUYSWIJK

Lenteweemoed

De grijze lentedag is vol vermoeden,
De knoppen schijnen van de rust bezwaard.
't Is of het leven nog zijn krachten spaart
En wil een aarzelend geluk behoeden.

Want in de grijze hemel ligt vergaard
Een weemoed, die verborgen bronnen voeden,
En deze dag lokt zwervenden en moeden
Om droefheid van hun verre jeugd bewaard.

En in de lanen drijven fluisteringen
Van hopen en beloven en vergaan,
Ontluikend reeds bedreigd in zijn bestaan,
Een mijm'rend zingen van vermoede dingen:
Leed weggezonden in herinneringen
En blijdschap reeds verschemerd tot een waan.

H. W. J. M. Keuls

„Essays of a Humanist”

by

Julian Huxley

U kunt dit boek tegen de prijs van f 15,—
bestellen bij het Humanistisch Verbond,
Oudegracht 152, Utrecht, giro 30.49.60.

HUMANISTISCHE CORRESPONDENTIEKRING VOOR HUWELIJKSCONTACTEN
opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van
contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 30 ct. aan postzegels insluiten. (adv.)

uiteenzetting van de methode

4. Ik weet niet of ik met u moet praten over de eerste overdenkingen, die ik daar gehad heb, want ze zijn zo metafysisch en zo weinig gemeengoed, dat ze misschien niet bij iedereen in de smaak zullen vallen, maar toch voel ik me in zekere zin gedrongen erover te spreken, om u te kunnen laten oordelen of de basis die ik gelegd heb, stevig genoeg is. Ik had allang gemerkt, dat wat de goede zeden betreft het soms nodig is inzichten te volgen, waarvan men weet, dat ze erg onzeker zijn, maar dan te doen alsof er niet aan te twijfelen valt...; maar omdat ik me toentertijd alleen maar wilde bezighouden met het onderzoek naar de waarheid, dacht ik dat ik daarmee het tegenovergestelde moest doen, en alles als volkomen verkeerd verwerpen waar ik maar de minste twijfel aan kon koesteren, met de bedoeling om te zien of er niet daarna iets zou overblijven in mijn overtuiging, waaraan helemaal niet viel te twijfelen.

Ik wilde dan ook, vanwege het feit, dat onze zintuigen ons soms bedriegen, veronderstellen, dat er niets was, dat er zo uitzag als zij ons doen denken; en omdat er mensen zijn, die zich vergissen in het redeneren, zelfs als het gaat om de meest eenvoudige wiskundige onderwerpen, en er verkeerd oordelen, en omdat ik meende, dat ik evengoed als ieder in dwalingen kon vervallen, verwierp ik als verkeerd alle redeneren, die ik vroeger voor bewijzen had gehouden; en omdat ik tenslotte overwoog, dat al dezelfde gedachten, die wij wakend hebben, ook bij ons op kunnen komen in onze slaap zonder dat er dan één waar behoefte te zijn, besloot ik mij in te denken, dat alle dingen die mij ooit voor de geest gekomen zijn, niet méér waarheid bezitten dan de illusies van mijn dromen.

Maar onmiddellijk daarna ontdekte ik — terwijl ik dus zo wilde denken dat alles onwaar was — dat dan noodzakelijkerwijs dat „ik” dat dit dacht, wel iets moest zijn; en in de mening, dat deze waarheid: *ik denk, dus ik ben*, zó sterk en zó zeker was, dat de meest buitensporige ver-

onderstellingen van skeptici niet in staat zouden zijn deze aan het wankelen te brengen, was ik van oordeel, dat ik deze waarheid zonder scrupules kon opvatten als het eerste principe van de filosofie, dat ik zocht.

Daarna onderzocht ik aandachtig, wat ik was, en zag ik dat ik me kon indenken, dat ik geen lichaam had, en dat er geen wereld was en geen plek waar ik zat, maar dat ik me niet kon indenken, dat ik er zodoende zelf niet was, en dat integendeel uit het feit, dat ik dacht te twijfelen aan de waarheid van de andere dingen, zeer evident en zeer zeker volgde, dat ik bestond; waar tegenover stond, dat als ik alleen maar had opgehouden met denken — al was al het overige, dat ik me had voorgesteld waar geweest — ik geen enkele reden gehad had te geloven, dat ik zelf bestaan had.

Uit dit alles leerde ik, dat ik een substantie was, waarvan het gehele wezen of de aard niets anders is dan denken, en die om te bestaan geen behoefte heeft aan een plaats in de ruimte en ook niet afhankelijk is van enige materiële zaak; hieruit volgt dat dit „ik”, d.w.z. de ziel, waardoor ik ben wie ik ben, volkomen onderscheiden is van het lichaam en dat zelfs de ziel gemakkelijker is te kennen dan het lichaam, en dat ook al zou het lichaam er helemaal niet zijn, de ziel toch niet zou ophouden te zijn al wat hij is.

Daarna overwoog ik, wat er in het algemeen vereist is voor een stelling, om waar en zeker te zijn; want omdat ik er zojuist één gevonden had, waarvan ik dit wist, dacht ik ook te moeten weten, waarin deze zekerheid bestond. En na opgemerkt te hebben, dat er totaal niets anders in dat „ik denk, dus ik ben” aanwezig is, dat mij verzekert de waarheid te spreken, behalve dat ik heel duidelijk zie, dat om te kunnen denken, nodig is te bestaan, was ik van oordeel, dat ik als algemene regel kon aanvaarden dat de dingen die we zeer helder en zuiver opvatten, alle waar zijn, maar dat er alleen enige moeilijkheid in schuilt om op te merken welke dingen we zuiver opvatten.

(vert. vD)

lezingen voor de radio

Zondag 17 april VARA 9.45 uur:

A. KATAN: „Geen geloof en dus geen kracht?”

Maandag 18 april AVRO 16.15 uur:

E. W. HOMMES: „Zindelijk geloven”.

Zondag 24 april VARA 9.45 uur:

B. V. A. RÖLING: „Nogmaals: de humanisten en het oorlogsvraagstuk”.

Zondag 1 mei VARA 9.45 uur:

H. B. ENGELSMAN: „Vandaag is het de dag van de arbeid”.

Zondag 8 mei VARA 9.00—9.15 uur:

W. A. VAN OPIJNEN: „De bevrijding is volwassen”.